

ZELENA POTKOVA U ZAGREBU

Povijesni vodič

ZELENA POTKOVA U ZAGREBU

Povijesni vodič

U uvodu vodiča predstavljaju se najprije geneza i obilježja Zelene potkove, potom povijest i ambijenti pojedinih perivojnih trgova i najposlije 48 najistaknutijih građevina: stambenih kuća, javnih zgrada i spomenika. Najveći dio od njih ima status kulturnih dobara, odnosno pojedinačno zaštićenih spomenika kulture, dok je manji dio predstavljenih građevina predložen za taj status, odnosno, očekuje ga. Građevine su ubilježene u izvod recentnog katastarskog plana grada, počinju brojem 1 na Trgu N. Š. Zrinskoga i redaju se istočnim, južnim i zapadnim dijelovima Zelene potkove. Prikazu je priložen popis građevina (1-48). Na kraju je Sumarna kronologija koja upućuje na genezu cjeline.

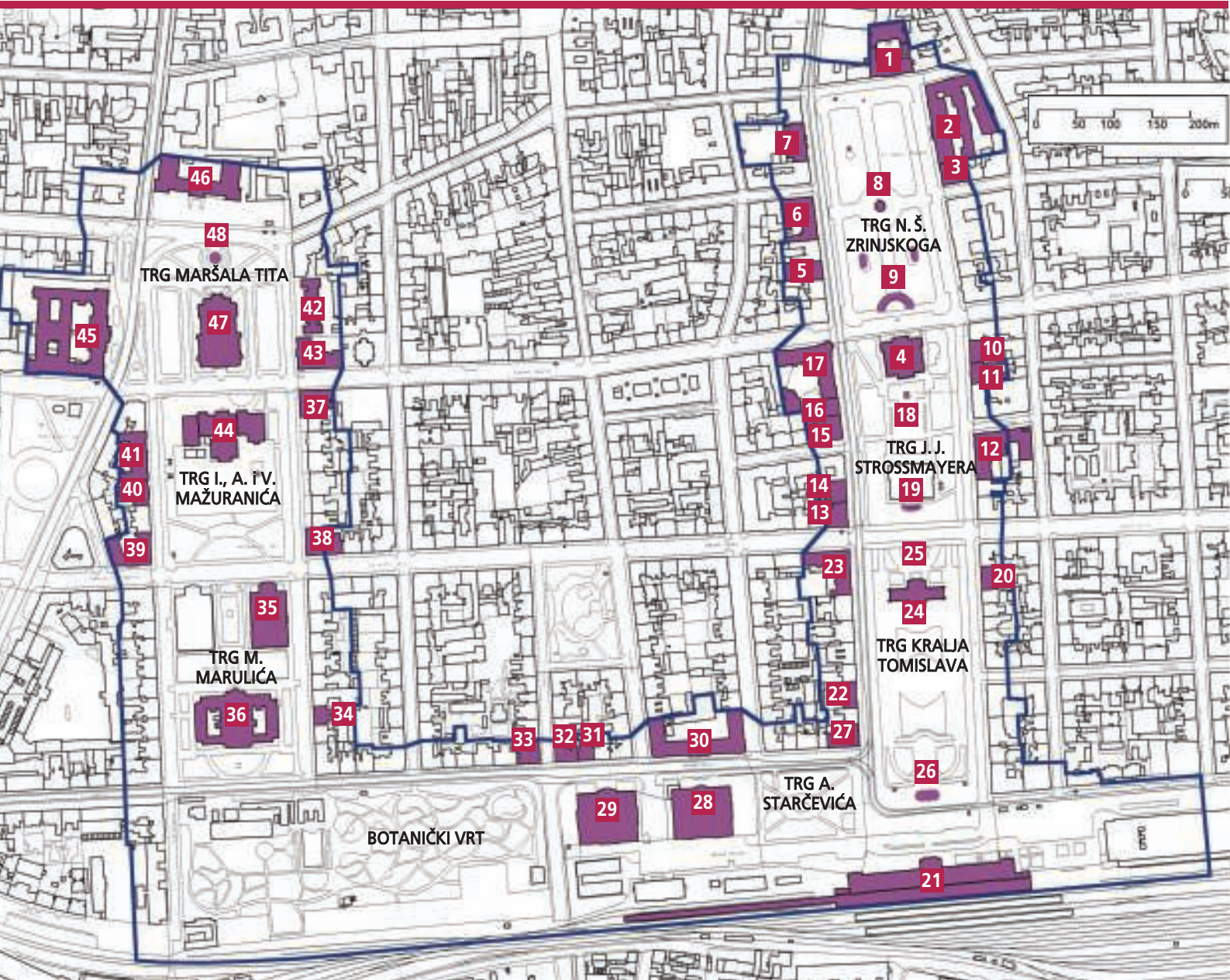
U sklopu pojedinih urbanističko-arhitektonskih cjelina povijesne jezgre Zagreba Zelena potkova uživa zaštitu od 1962., potvrđenu 1968., 1986. i 2004., dok su perivoji na trgovima N. Š. Zrinskoga i kralja Tomislava te Botanički vrt bili posebno zaštićeni kao spomenici prirode.

Od 2004. upisana je u Registar kulturnih dobara RH pod imenom „Zelena potkova, urbanističko-arhitektonska i parkova cjelina trgova“.

U vodiču su korištene povijesne fotografije, a recentne isključivo kad za pojedine objekte nema povijesnih fotografije ili nisu pronađene.

Zelena potkova – Kuće i soliteri

Kuće i soliteri

- 1** Trg N. Š. Zrinskoga 3, Palača conte dr. I. Burattija, danas Vrhovni sud RH (Janko Grahor, ml., 1876 - 1877.)
- 2** Trg N. Š. Zrinskoga 4-5, Sudbena palača, danas Županijski sud u Zagrebu (Janko Grahor ml. i Franjo Klein, 1877-1878.) i Amruševa 2/Petrinjska 10, Kotarski sud, danas Trgovački sud u Zagrebu (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, 1896 - 1899.)
- 3** Trg N. Š. Zrinskoga 6, Kuća dr. S. Antolkovića (Janko Holjac, 1902 - 1903.)
- 4** Trg N. Š. Zrinskoga 11, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti sa Strossmayerovom galerijom, danas Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (Friedrich von Schmidt, 1877 - 1879.)
- 5** Trg N. Š. Zrinskoga 15, Kuća dr. B. Medakovića (Janko Jambrišak, atr., 1884 - 1885.), kavana Splendid, Mliječni express, danas Kavana Lenuci (Vilko Ebert, adaptacija prizemlja za kavanu, 1935-1937., Boris Vrsalović adaptacija lokala za restoran, 1959., Neda Cilinger, adaptacija za kavanu, djelomična restitucija prizemlja, 1997.)
- 6** Trg N. Š. Zrinskoga 17, Kuća baruna Lj. Ožegovića s kavanom "Zagreb" (Ivan Plochberger st., 1874 - 1875.); u lokalu agencija JAT-a (Jugoslavenskog aerotransporta), danas Croatia Airlinesa (Ivan Plochberger, dogradnje 1894. i 1895., adaptacija kavane, 1930., biro Pavešić adaptacija za JAT, 1954., restitucija prizemlja i adaptacija lokala, 1994.)
- 7** Trg N. Š. Zrinskoga 19, Palača baruna D. Vranyczanyja, Srpsko-francuska banka, Štedionica banovine Hrvatske, danas Arheološki muzej (Otto von Hofer, Ferdinand Kondrat, 1878 - 1879., adaptacija prizemlja za banku 1910., Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, adaptacija zgrade, 1940., adaptacija za muzej 1954., Branko Siladin, uređenje lapidarija u vrtu, 1987.)
- 8** Glazbeni paviljon (Hermann Bollé, 1884.)
- 9** Poprsja znamenitih Hrvata, Julio Klović i Andrija Medulić (Ivan Rendić, 1879.) Krsto Frankopan (Ivan Rendić, 1884.), Nikola Jurišić (Ivan Rendić, 1886.) Ivan Kukuljević Sakcinski, Ivan Mažuranić (Rudolf Valdec, 1911.) Rugjer Bošković (Tomo Rosandić, 1911.)
- 10** Trg J. J. Strossmayera 2, Palača G. L. i M. Pristera (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, 1892 - 1893.)
- 11** Trg J. J. Strossmayera 3, Palača M. pl. Halpera - Sigetskog, danas I. policijska postaja Zagreb (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, 1887.)
- 12** Trg J. J. Strossmayera 4, Matica Hrvatska (Ferdinand Kondrat, 1886 - 1887., Josip Vancaš, dogradnja 1891.)
- 13** Trg J. J. Strossmayera 7, Kuća dr. E. Rada (Ignjat Fischer, 1898.)
- 14** Trg J. J. Strossmayera 8, Kuća L. Hönigsberga (Leo Hönigsberg, 1898.)
- 15** Trg J. J. Strossmayera 10, Palača K. Schlesingera, Palace Hotel Croatia, danas Palace hotel Zagreb (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, 1891 - 1892., Vjekoslav Bastl, atr., adaptacija 1907.)
- 16** Trg J. J. Strossmayera 11, Kuća M. Lenucija (Milan Lenuci, 1887 - 1888.)
- 17** Trg J. J. Strossmayera 12, Palača baruna Lj. Vranyczanyja, Hrvatski seljački dom, danas Moderna galerija (Otto von Hofer, 1881 - 1883., 1924. kupljena na Hrv. seljački dom, adaptacija vrtnog paviljona, 1949., Miroslav Begović, adaptacija paviljona za muzej, 1962.)
- 18** Spomenik J. J. Strossmayera, Ivan Meštrović 1925 - 1926.
- 19** Spomenik Strijeljani, Frano Kršinić, 1951.
- 20** Trg kralja Tomislava 4, Kuća E. Fellera (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, Vjekoslav Bastl, 1903 - 1904.)
- 21** Trg kralja Tomislava 12-13, Glavni kolodvor (Ferencs Pfaff, 1891 - 1892.)
- 22** Trg kralja Tomislava 18, Kuća i ateljer slikara Vlahe Bukovca (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, 1896.)
- 23** Trg kralja Tomislava 20-21, Kuća Književnog društva sv. Jeronima (Kuno Waidmann, 1890 - 1892., dogradnja br. 20 Janko Holjac, 1898.)
- 24** Trg kralja Tomislava 22, Umjetnički paviljon (Floris Korb i Kalman Giergl, paviljon za Milenijsku izložbu u Budimpešti, 1895 - 1896., Hermann Helmer i Ferdinand Fellner, rekonstrukcija paviljona u Zagrebu, 1897 - 1898., Ignjat Fischer, adaptacija za Gradsku knjižnicu, 1938., Zvonimir Krznarić, adaptacija prizemlja za restoran, 1994 - 1995., restauracija 2007 - 2013.)
- 25** Spomenik Andriji Meduliću, Ivan Meštrović, 1932.
- 26** Spomenik kralju Tomislavu, Robert Frangeš Mihanović, Kip 1928-38., reljefi 1938., postavljen 1947., reljefi zamijenjeni novima Ivana Sokolića i Željka Janeša, 1949., vraćeni izvorni reljefi 1991.
- 27** Trg A. Starčevića 6, Starčevićev dom, danas Gradska knjižnica (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, 1894 - 1895.)
- 28** Mihanovićeve ulica 1, Hotel Esplanade, danas Hotel Esplanade Zagreb (Dioniz Sunko, 1922 - 1925.)
- 29** Mihanovićeve ulica 3, Središnji ured za osiguranje radnika, danas Hrvatsko mirovinsko osiguranje i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (Rudolf Lubynski, 1925 - 1928.)
- 30** Mihanovićeve ulica 12, Poslovna uprava Kraljevske ugarske državne željeznice, danas Uprava Hrvatskih željeznica (Ferencs Pfaff, 1901 - 1903.)
- 31** Mihanovićeve ulica 18, Kuća A. Rubetića i J. Gollnara (Aladar Baranay, 1907 - 1908.)
- 32** Mihanovićeve ulica 20, Stambena zgrada Hrvatske banke za promet nekretninama (Hugo Ehrlich i Viktor Kovačić, 1911.)
- 33** Kumičićeva ulica 10, Kuća I. Lustig (Viktor Kovačić, 1910 - 1911.)
- 34** Trg M. Marulića 7, Kuća D. Baude (Pilar, Mally i Bauda 1905 - 1906.)
- 35** Trg M. Marulića 20, Kraljevski sveučilišni ljudžbeni i farmakognostički zavod, danas Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije i odsjek Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta (Vjekoslav Bastl, 1913.)
- 36** Trg M. Marulića 21, Kr. Sveučilišna biblioteka, danas Hrvatski državni arhiv (Rudolf Lubynski 1911 - 1913.)
- 37** Trg I. A. V. Mažuranića 1, Kuća dr. E. Franka (Viktor Kovačić, 1912 - 1913.)
- 38** Trg I. A. V. Mažuranića 8, Kuća J. Strižić (Dioniz Sunko, 1912.)
- 39** Vukotinićeve 2, Dom Hrvatsko-slavonskog šumarskog društva, danas Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije (Alexander von Aigner, 1897 - 1898.)
- 40** Trg I. A. V. Mažuranića 13, Dom Obrtnog zbora, danas Obrtnički dom (Stjepan Podhorsky, 1908.)
- 41** Trg I. A. V. Mažuranića 14, Trgovačko-obrtni muzej, danas Etnografski muzej (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, Vjekoslav Bastl, 1902 - 1903.)
- 42** Trg maršala Tita 2/3, Palača Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva, Poljoprivredni Fakultet od 1936., ISIP (Internacionalna stalna izložba publikacija), danas Pravni fakultet, (Franjo Klein, 1877 - 1878., Velimir Stijani, dogradnja i adaptacija 1922 - 1924.)
- 43** Trg maršala Tita 4, Hrvatski učiteljski dom (Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, 1888 - 1889.)
- 44** Trg maršala Tita 5-7, Narodni dom, sjedište sportskog društva Hrvatski sokol i pjevačkoga Kolo, danas Akademija za kazalište, film i televiziju i sportsko društvo Hrvatski sokol (Aleksander Seć i Ferdinand Kondrat, 1883 - 1884., Matija Antolec 1884 - 1885., Hermann Helmer i Ferdinand Fellner, krilo kazališnog spremišta i električne centrale, 1895., Aleksandar Freudenreich, dogradnja dvorišnih krila, 1921. i 1929.)
- 45** Trg maršala Tita 9-11, Obrtna škola, danas Muzej za umjetnosti i obrt i Škola za primijenjenu umjetnost, (Hermann Bollé, 1887 - 1892., dogradnja krila u Klaićevoj ulici, Leo Hönigsberg i Julio Deutsch, 1903 - 1904., gradnja dvorišnih gospodarskih zgrada, 1936.)
- 46** Trg maršala Tita 14, Opća bolnica, Kr. Sveučilište Franje Josipa I., danas Rektorat Sveučilišta u Zagrebu i Pravni fakultet, (Ludwig von Zettl, 1856 - 1859., Matija Antolec, ugradnja glavnog stubišta i adaptacija za sveučilište, 1882., Juraj Denzler, modernizacija 1963 - 1977.)
- 47** Trg maršala Tita 15, Hrvatsko zemaljsko kazalište, danas Hrvatsko narodno kazalište, (Hermann Helmer i Ferdinand Fellner, 1894 - 1895., Božidar Rašica, modernizacija interijera, 1967 - 1969.)
- 48** Zdenac života, Ivan Meštrović (1905., postava Ignjat Fischer, 1912.)

ZAGREBAČKA ZELENA POTKOVA

Ime

„Zelena potkova“ ili „Lenucijeva potkova“ zbirno je ime za slijed od osam trgova, koji čine monumentalan okvir središta Zagreba. To su: Trg Nikole Šubića Zrinskoga, Trg Josipa Jurja Strossmayera, Trg kralja Tomislava, Trg Ante Starčevića, Trg Marka Marulića, Trga Ivana, Antuna i Vladimira Mažuranića i Trga maršala Tita te Botanički vrt.

Kao izvorno urbanističko ostvarenje kulture 19. stoljeća postaje predmetom istraživanja i zaštite tek nakon Drugog svjetskog rata. Naziv Lenucijeva potkova bio je zasnovan na uvjerenju da je Milan Lenuci, glavni urbanist pri kraju 19. i na početku 20. stoljeća, autor ideje o perivojnom okviru središta Donjega grada. Danas je češći naziv Zelena potkova, utemeljen na sustavnom istraživanju geneze djela u sklopu kojeg je definiran stvarni udio Milana Lenucija u njegovoj realizaciji.

„Estetički okvir“: ideja – realizacija

Zamisao perivojnog okvira središta Donjega grada prvi je put predstavljena 1882. godine, a može se povezati s novom generalnom regulatornom osnovom koju od 1881. priprema Gradski građevni ured, odnosno njegov predstojnik Rupert Melkus (1833.-1891.), inženjer Milan Lenuci (1849.-1924.) i senator Adolf Hudovski (1828.-1900.). Formulaciji su je prethodilo nekoliko studija iz 1876. i 1877. godine. U dokumentu iz 1882. utvrđuje se: „*Gradska občina kani produžiti javni perivoj u širini sadanjega sajmišta do žakanjske željeznice i uzduž ove spojiti sa šetalištem priredjenim u produženju Zrinjskoga trga također do iste*

točke, pa tada odstupiti sveučilištu Franje Josipa I u tom perivoju primjeren prostor za botanički vrt.“

Godine 1887. dogotovljena je nova generalna regulatorna osnova, u kojoj se kao najveća novost predstavlja „*estetički okvir*“ središta grada. Čine ga „*Iztočni perivoj, zapadni perivoj, južni perivoj i botanički vrt.*“ Istočni i zapadni sastoje se od tri, a južni od dva perivoja. Tom se artikulacijom potvrđuje načelo simetrije.

U genezi ideje javljaju se dvije različite vizije sadržaja i karaktera perivojnog okvira. Prvotna i starija vizija veže se uz pojam gradskog perivoja: novog elementa grada i nove teme gradogradnje 19. stoljeća. Javni, gradski perivoj planiran je u prvoj generalnoj regulatornoj osnovi Zagreba 1865. godine na južnom rubu novoga gradskoga područja, Donjega grada. U samom središtu predviđena su dva trga:

Glazbeni paviljon na Trgu N. Š. Zrinskoga, razglednica (oko 1900.)

Zelena potkova, 1913. Katastarski zemljovid

na istoku Novi trg (kasnije Trg N. Š. Zrinskoga), na zapadu bezimena trg južno od zgrade opće bolnice sagrađene 1859. (današnji Trg maršala Tita).

U studiji Jurja Augustina iz 1877. javlja se druga vizija perivoja kao reprezentativnog urbanog trga, gdje su arhitektonski soliteri dovedeni u sklad s dekorativnim perivojnim parterima i uličnim frontama. Ta će se vizija ostvariti uređenjem trgova N. Š. Zrinskoga i Akademikoga (Strossmayerova) te planom za Sajmište (Trg maršala Tita). Odluke o smještaju reprezentativnih javnih zgrada potvrđivale su reprezentativnu koncepciju, a trgovi su se uređivali prigodom njihove izgradnje.

Dekoratívni parter trga kralja Tomislava

Model za jedinstveno uređenje pojedinih dionica (trgova) stvorio je Milan Lenuci 1897. regulacijom Trga Franje Josipa I. (Trga kralja Tomislava). Posrijedi je urbani perivoj-šetalište, obrubljen alejama, s parterom na središnjoj plohi, soliterima u uzdužnoj osi i nizovima kuća na obodima. Ishodišna ideja gradskog perivoja sačuvana je središnjom plohom, koja može biti šetalište, prizor i slika, igralište ili sportsko poprište, dok zahtjevu za reprezentativnošću udovoljava efektivna impozicija arhitektonskih ili kiparskih monumenata. Tim hibridom Lenuci predlaže novi tip urbanog trga, koji se zasniva na jasnom pojmu gradskog središta – elitnog prebivališta, opremljenog visokim, duhovnim, estetskim i materijalnim komforom.

Taj model Lenuci je prvi put 1901. ponudio za uređenje Zapadnog perivoja (trgova I. A. V. Mažuranića i M. Marulića) kao sportskog urbanog parka s klizalištem i igralištima, potom 1903. kad se tu željelo sagraditi Prirodoslovni muzej te 1906. kad je odlučeno da se ipak gradi sveučilišna knjižnica. Do realizacije nije došlo, zato što je za izgradnju sveučilišnih instituta 1909. Zemaljskoj vladi darovan čitav Zapadni perivoj (današnji trgovi M. Marulića i I. A. V. Mažuranića). U reduciranu obliku Lenucijev je model 1903. primijenjen za Južni perivoj, koji je bio planiran kao pandan Botaničkog vrta. Veliki perivoj nikada nije uređen, jer se na dijelu prostora rezerviranog za Južni perivoj do 1903. tražilo rješenje prometne komunikacije s Trnjem i predviđalo velik vijadukt. No kada se 1903. odustalo njega, površina namijenjena vijaduktu, privremeno je ustupljena za klizalište, odnosno tenisko igralište. Na polovici površine planirane za Južni perivoj uređen je 1903. park, dok se sportski provizorij održao do Prvog svjetskog rata.

Sova na krovu Sveučilišne biblioteke

Vrijednost: opće – posebno

Zelena potkova, perivojni okvir središta Donjega grada, plod je htijenja više generacija da stvore reprezentativni društveni prostor kao estetski okvir urbanog zajedništva. U nastajanju tog skupnog djela zastupljene su sve umjetničke discipline koje su na djelu u stvaranju grada. One su se tu izrazile najvećom kvalitetom koju su im omogu-

čile povijesne okolnosti. Idejom i ostvarenjem Zelena potkova djelo je kulture historicizma. Ideja se oblikovala od romantičnog, postbidermajerskog pojma idile do pojma reprezentativnosti, karakterističnog za utemeljiteljno razdoblje (*Gründerzeit*), a ostvarivala u poznom i posljednjem razdoblju historicizma.

U kontekstu srednjoeuropske i uopće europske arhitektonske kulture 19. stoljeća zagrebačka *Zelena potkova* jedinstven je slučaj mutacije

modela *prstena* (Ring), iskušanog u mnogim povijesnim gradovima opasanim fortifikacijama, na mjestu kojih se grade avenije, bulevari i trgovi. *Prsten* preuzima niz središnjih funkcija povijesnih jezgara, spaja ih s postojećim predgrađima ili novim četvrtima. Najčešće je element nove moderne prometne organizacije grada i najčeši model proširenja grada. U Zagrebu je taj model primijenjen na ortogonalni sustav. Umjesto *prstena* tu se javlja *okvir*. Okvir nije mogao dobiti funkcije prstena kao prostorne spone ili prometne komunikacije. Zamišljen je

Spomenik kralja Tomislava

kao *idealna sredina*, u kojoj je idilčno dobilo karakter reprezentativnoga, a reprezentativno idilčnoga. A takva ideja mogla se unutar ortogonalnog sustava ostvariti jedino formom *okvira*. Okvir naglašava, učvršćuje i – razdvaja. Stoga je Zelena potkova primjer uspostavljanja vrijednosne razlike između idealnoga i trivijalnoga, reprezentativnoga i utilitarnoga. Time se predstavlja kao specifična interpretacija *središta*, što znači i *grada* industrijske ere.

Rektorat Sveučilišta i Pravni fakultet

Foto: D. Balaban

TRG NIKOLE ŠUBIĆA ZRINJSKOGA

Ime: od 1830-ih Novi terg, 1866. Trg Nikole Šubića Zrinjskoga

Povijest: Utemeljen 1826. kao javni prostor namijenjen stočnom sajmištu, Novi terg zadobio je oblik izdužene, relativno pravilne pačetvorine. Za prvu generalnu regulatornu osnova grada Zagreba iz 1865. postao je formativnim elementom: zadao je mjeru donjo-gradskom bloku. Regulacijom Ruperta Melkusa iz 1870. uređen je kao otvoreni skver, pravilna simetrična tlocrta s alejama duž unutrašnjih i vanjskih hodnika, a rube ga ulice. Parter je uređen 1872/73. prema projektu dr. Rudolpha Siebecka, ravnatelja bečkih

kakva će se javljati i drugdje. Identitet trgu pridaju razvijene krošnje platana unutarnjih i vanjskih aleja perivoja, koje ga nadvisuju poput zelena krova.

Obodi trga: Izgrađeni su od 1874. do 1904. godine. Trg ima neorenesansni stilski karakter, koji ne narušava nekoliko kasnijih kuća secesijskih i neohistoricističkih stilskih obilježja. Ukupna površina trga iznosi 27.400 m², a zelene plohe 9.100 m².

Središnja aleja i sjeverozapadno polje s vodoskokom (oko 1900.)

Rondela na zapadnom polju

Tramvaj u Kukovićevoj (Hebrangovoj) ulici, 1928.

Južni dio perivoja, razglednica (1898.)

javnih parkova. Godine 1878. preuređen je prema projektu gradskog vrtlara, Josipa Peklara. Nosi obilježja trećeg sloja oblikovanja: gradskog vrtlara Franje Jeřabeka iz 1893/94. godine. Izričito je naglašena uzdužna os trga, u kojoj se nalaze (sa sjevera prema jugu): Meteorološki stup (1884.), Glazbeni paviljon (1891.), polukrug s poprsjima velikana hrvatske povijesti (konačno definiran 1891.) i palača Akademije (1877/79.). Velik polukrug s cvjetnim medaljonom nasuprot Akademije varijanta je tipa spone dvaju trgova,

Tijelovska procesija duž sjeverne strane (1903.)

Kuće i soliteri

- 1** Trg N. Š. Zrinskoga 3 (1880.)
Palača conte dr. I. Burattija, danas Vrhovni sud RH
J. Grahor ml., 1876 -1877., Foto: H. Fickert
- 2** Trg N. Š. Zrinskoga 4-5 i Amruševa 2/Petrinjska 10 (1910-ih)
Sudbena palača, danas Županijski sud u Zagrebu
(J. Grahor ml. i F.Klein, 1877-1878.)
i
Kotarski sud, danas Trgovački sud u Zagrebu
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1896 -1899.)

- 6** Trg N. Š. Zrinskoga 17 (1930-ih)
Kuća baruna Lj. Ožegovića s kavanom "Zagreb"
(I. Plochberger st., 1874 -1875.)
- 7** Trg N. Š. Zrinskoga 19 (1880.)
Palača baruna D. Vranyczanyja, danas Arheološki muzej
(O. von Hofer, F. Kondrat, 1878 -1879.) Foto: H. Fickert
- 8** Glazbeni paviljon (poslije 1900.)
(H. Bollé, 1884.) Hermann Bollé, 1891.

Kuća Medakovića

- 3** Trg N. Š. Zrinskoga 6, Kuća dr. S. Antolkovića
(J. Holjac, 1902 -1903.)
Foto: B. Bunić
- 4** Trg N. Š. Zrinskoga 11(1895.)
Palača Akademije sa Strossmayerovom galerijom, danas Hrvat-
ska akademija znanosti i umjetnosti
(F. von Schmidt, 1877 -1879.) Foto: I. Standl
- 5** Trg N. Š. Zrinskoga 15, Kuća dr. B. Medakovića
(Janko Jambrišak, atr., 1884 -1885.) Foto: B. Bunić

- 9** Popsja znamenitih Hrvata,
razglednica (oko 1900.)
Julio Klović i Andrija Medulić
(I. Rendić, 1879.)
Krstofrankopan (I. Rendić, 1884.)
Nikola Jurišić (I. Rendić, 1886.)

TRG JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

Ime: 1885. Akademski trg, 1928. Trg Josipa Jurja Strossmayera

Povijest. Trg je utvrđen lokacijom palače Jugoslavenske akademije znanosti i Strossmayerove galerije (1876.) te Kemijskog laboratorija (1882.). Godine 1884. između njih je, u sredini trga postavljen kip sv. Jurja. Parter je uredio Josip Peklar. Kip je bio uokviren pravilno zasađenom rondelom, a na ostalim površinama u slobodnim kompozicijama sadilo se rijetko i egzotično bilje, pa se taj dio nazivalo „arboretumom“. Glavna je staza u poprečnoj osi, na liniji stare Voćne ulice, a na sjevernoj strani staze vode dijagonalama,

Središnja rondela s kipom sv. Jurja (od 1884.)

Kemijski laboratorij

Svečano otkriće spomenika Petru Preradoviću (1895.)

Pogled iz perivoja u Voćnu/Katančićevu ulicu (poslije 1900.) Lijevo kbr. 9 (zgrada mađ. drž. šumarske uprave, Alexander Aigner, 1898.), desno kbr. 10 (kuća Schlesinger, L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1891/1892.)

Vranyczanijeva palača /Seljački dom, građani u pohodu odru S. Radića (1928.)

kako to zadaje položaj palače Akademije. Južni dio, iza Kemijskog laboratorija, a nasuprot Trgu kralja Tomislava, nikada nije adekvatno oblikovan. Prigodom smještaja spomenika P. Preradoviću (1895.) tamo je zasađeno drveće i grmlje kao maska neuglednog južnog pročelja Laboratorija, kojeg se već otad želi zamijeniti novom, reprezentativnom palačom Narodnog muzeja. Taj naum nikada nije realiziran. Motiv aleje, primijenjen na Zrinjercu dosljedno za sve šetnice, tu je interpretiran obodnim drvoredima. Današnje stanje trga određeno je intervencijom Cirila Jegliča iz 1938. kojom su zadržani elementi baštinjenoga stanja – staze utvrđene 1884. godine. Središnji dio, odakle je 1907. uklonjen

kip sv. Jurja (kopija mu je poslije postavljena na Sveučilišni trg), dobio je novi pravokutni oblik i novu opremu: kontinuirani slijed klupa uz obode. Duhovni naglasak, spomenik J. J. Strossmayeru, postavljen je već prije, 1926. godine, u začelju palače Akademije, na naglašeno visokom postolju. Jeglič je zadržao „masku“ na južnoj strani gdje je bio spomenik Preradoviću (premješten 1954. na Preradovićev trg). Na istočnoj strani uredio je maleno dječje igralište, ograđeno poput kaveza. Godine 1940. sa zapadne strane Kemijskog laboratorija postavljeno je poprsje Dragutina Domjanica, a s južne 1951. spomenik „Strijeljani“ Frana Kršinića.

Obodi trga izgrađeni su od 1885. do 1898. godine, a kuće imaju stilsku obilježja neorenesanse, neorokokoja te secesije. Ukupna površina trga iznosi 23.300 m², a zelene plohe 7.900 m².

Kuće i soliteri

- 10** Trg J. J. Strossmayera 2 (iz albuma atelijera Hönigsberg & Deutsch)
Palača G. L. i M. Pristera
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1892 -1893.)
- 11** Trg J. J. Strossmayera, 3 iz (albuma atelijera Hönigsberg & Deutsch)
Palača M. pl. Halpera - Sigetskog
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1887.)
- 12** Trg J. J. Strossmayera 4 (poslije 1900.)
Matica Hrvatska, razglednica
(F. Kondrat, 1886 -1887., J. Vancaš, dogradnja 1891.)

- 15** Trg J. J. Strossmayera 10 i Trg J. J. Strossmayera 11 (oko 1900.)
Palača K. Schlesingera
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1891 -1892.)
- 16** i Kuća M. Lenucija
(M. Lenuci, 1887 -1888.)
Trg J. J. Strossmayera 12 (oko 1900.)
- 17** Palača baruna Lj. Vranyczanyja, danas Moderna galerija
(O. von Hofer, 1881 -1883.)

10 11

12 13

14 15 + 16

17 18

- 13** Trg J. J. Strossmayera 7 (oko 1910.)
Kuća dr. E. Rada
(I. Fischer, 1898.)

- 14** Trg J. J. Strossmayera 8 (1901.)
Kuća L. Hönigsberga
(L. Hönigsberg, 1898.)

19 19

- 18** Spomenik J. J. Strossmayera
(Ivan Meštrović 1925 -1926.)

- Spomenik Strijeljani
(Frano Kršinić, 1951.)

TRG KRALJA TOMISLAVA

Ime: 1895. Trg Franje Josipa I., 1918. Trg I., 1927. Trg kralja Tomislava

Povijest: Trg je određen lokacijom zgrade kolodvora 1890., promjenom regulacije za okolicu kolodvora 1891., utvrđivanjem lokacije Umjetničkog paviljona 1896., regulacijom Milana Lenucija iz 1897. te projektom partera Franje Jeřabeka iz iste godine. Identitet trgu pridaje velik dekorativni parter na niđoj, izvornoj razini, obrubljen gustim grmljem na kosinama i drvoredom duđ obodnih

Pogled na istočnu stranu trga (kbr. 11, 10, 9), oko 1910.

Južno stubište u perivoju, srušeno zbog postolja spomenika kralju Tomislavu 1940.

hodnika. Uzdužna os trga naglašena je uzvišenim arhitektonskim monumentima, Umjetničkim paviljonom i zgradom kolodvora, te spomenikom kralju Tomislavu, na izrazito visoku postolju, poput onoga J. J. Strossmayeru. U središtu je perivoja velika fontana, oko koje su kao oko scene nanizane klupe. U perivojnom parteru naglašena je poprečna os, na krajevima koje su kamena stubišta nadvišena fragilnim secesijskim simboličnim portalima. Privremena postava spomenika kralju Tomislavu na priprostom humku (postolje 1941., kip 1947.) održala se i štoviše stilizirala tzv. slobodnim oblikovanjem okoliša spomenika. Godine 1955. parter, uništen za vrijeme Drugog svjetskog rata, obnovljen je u duhu Jegličeve

Pogled na zapadnu stranu trga do kolodvora (od kbr. 19 do 14)

modernističke redukcije povijesne matrice na elementarnu geometriju. Tako se, još pojednostavljen i sve priprostiji, održava i danas. Ne odviše zamjetljiv, spomenik Andriji Meduliću postavljen je 1930. ispred glavnog pročelja Umjetničkog paviljona u polurondeli, ostatku spone trgova kralja Tomislava i J. J. Strossmayera, a uređene dijelom 1895. godine prigodom postave spomenika Petru Preradoviću, a dijelom 1898. nakon izgradnje Umjetničkog paviljona. Velika površina ispred kolodvora preuređena je 1994. godine radi poboljšanja sigurnosti pješaka i kretanja vozila prema projektu Mihajla Kranjca.

Obodi trga izgrađeni su od 1892. do 1904. i oprimjeruju sve neostilove koji se javljaju na prijelazu stoljeća: neorenesansu, neorokoko i secesiju. Usklađen stilski ugođaj i jedinstveni gabarit poremetile su na zapadnoj fronti intervencije dvadesetoga stoljeća, napose nadogradnje. Ukupna površina trga iznosi 29.200 m², a zelene plohe 8.900 m²; dijela pred kolodvorom 15.900 m².

Kuće i soliteri

20 Trg kralja Tomislava 4, crtež V. Bastla
Kuća E. Fellerera
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, V. Bastl, 1903 -1904.)

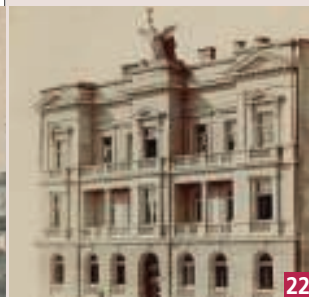
21 Trg kralja Tomislava 12-13 (1895.)
Glavni kolodvor
(F. Pfaff, 1891 -1892.)

24 Trg kralja Tomislava 22 (1902.)
Umjetnički paviljon (F. Korb i K. Giergl, 1895 -1896.
i H. Helmer i F. Fellner, 1897 -1898.)

25 Spomenik Andriji Meduliću, (Ivan Meštrović, 1932.)

26 Spomenik kralju Tomislavu (1950-ih)
(Robert Frangeš Mihanović, kip 1928-38., reljefi 1938.,
postavljen 1947.)

22 Trg kralja Tomislava 18
(iz albuma atelijera Hönigsberg & Deutsch)
Kuća i atelijer slikara Vlahe Bukovca
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1896.)

23 Trg kralja Tomislava 20-21 (1910-ih)
Kuća Književnog društva sv. Jeronima
(Kuno Waidmann, 1890 - 1892., dogradnja br. 20 Janko Ho-
ljac, 1898.)

Genij Umjetnosti
(Rudolf Valdec)
Foto: M. Čolić

TRG ANTE STARČEVIĆA

Ime: 1887. Južni perivoj, 1928. Starčevićev trg

Povijest: Trg se prostire na trećini površine Južnog perivoja, planirane u regulatornoj osnovi iz 1887. godine, odnosno na polovici perivoja koji je tu uređen 1903. godine. Na dijelu predviđenu za vijadukt od 1903. do 1918. bili su sportski tereni, a na zapadnom dijelu, uz ogradu Botaničkog vrta 1913. probijen je podvožnjak kao spona s Trnjem. Današnja forma trga određena je detaljnom regulatornom osnovom trga iz 1920. i osnovom perivoja iz 1926.

Područje predviđeno za Južni perivoj, u drugom planu Botanički vrt (1898.)

Južni perivoj, poslije izgradnje zgrade Uprave Kr. mađarske željeznice (1903.)

Starčevićev dom i okoliš s dekoracijom prigodom posjeta cara Franje Josipa I. (1895.)

godine, koja mu je namijenila da bude dekorativnom plohom ispred hotela „Esplanade“. Godine 1928. uređen je parter prema projektu Franje Jeřabeka. Stroga geometrija i naglašena dekorativnost svojstvena je stilu tog doba – art decóu. Perivoj je obnovljen 1955. godine, a 1973. preuređen je zbog probijanja pothodnika ispod kolodvora prema modernističkom projektu Zvonimira Kanija, te 1994. zbog gradnje podzemnog trgovačkog centra i javne

Obodi trga: Svojstvenost je ovoga perivoja jedina ulična fronta i otvorenost prema trima stranama. Na njoj dominira neorenesansni Starčevićev dom. Ostale kuće sagrađene su od 1895. do 1903. godine. Ukupna površina trga iznosi 8.400 m², a zelene plohe 4.400 m².

Kuće i soliteri

- 27** Trg A. Starčevića 6 (1895.)
Starčevićev dom, danas Gradska knjižnica
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1894 -1895.)

27

Genij Prosvjete
(Dragutin Morak, 1895.)

(dodaci:
Glavna dvorana Doma
i/ili
Dekoracija glavne
dvorane doma)

Južni perivoj nakon drugog preuređenja (poslije 1928.)

MIHANOVIĆEVA ULICA

Ime: 1896. Mihanovićeve ulica

Povijest: Ulica čini reprezentativnu južnu frontu Donjega grada prema Južnom perivoju i Botaničkom vrtu, odnosno očekivanom novom dijelu grada u Trnju. Ta jedinstvena fronta uključuje i šest kuća Starčevićeva trga. Izgrađena je od 1898. do 1911. (jedino uglovnica kbr. 40/ Trg M. Marulića potječe iz 1921. godine). Izgradnju je potaknuo Starčevićev dom (1895.), pa se zapadno od njega već za godinu-dvije grade tri stambene kuće. Nakon uređenja dijela Južnog perivoja 1903. gradi se monumentalna

Tenis na Južnom perivoju (poslije I. svj. rata)

Grčki industrijalci pred „Esplanadom“ (1932.)

zgrada uprave Kr. mađ. željeznica i započinje izgradnja Mihanovićeve ulice. Poticaj za izgradnju do Kumičićeve ulice bilo je uređenje sportskog terena (tenis, klizanje) na površini predviđenoj prvotno za Južni perivoj, a potom za vijadukt i cestu u Trnje od kojeg se odustaje 1903. Među stambenim zgradama ističu se tri zgrade protomodernih stilskih obilježja, projektirane u ateljeru

Ehrlich & Kovačić (kbr. 14 i 20 te uglovnica, Kumičićeve 10).

U nizu kuća nasuprot Botaničkog vrta uz eklektički historicizam i naglašenu dekorativnost prevladava secesija, a autori najboljih su Martin Pilar i Aladar Baranay. Položaj tih kuća, sa širokim vidikom prema jugu, ali i arhitektonska kvaliteta učinili su početkom 20. st. Mihanovićeveu elitnom rezidencijalnom ulicom. Nakon Prvog svjetskog rata na dvije trećine planiranog Južnog perivoja, koje je dotad zaposjedao sport, izgrađena su prema detaljnoj regulatornoj osnovi iz 1920. dva solitera: hotel „Esplanade“ (1922/1925.)

Klizanje na Južnom perivoju (1930-ih)

i Središnji ured za osiguranje radnika, SUZOR (1925/1928.), u reduciranim historizirajućim formama kojima se stilski prilagođavaju svom okolišu. No svojim mnogo većim dimenzijama izdvajaju se od zatečene izgradnje.

Otto Antonini, Terasa hotela „Esplanade“ (1926.)

Kuće i soliteri

- 28** Mihanovićeva ulica 1 (1932.)
Hotel Esplanade, danas Hotel Esplanade Zagreb
(D. Sunko, 1922 -1925.)
- 29** Mihanovićeva ulica 3, crtež L. Lubynskoga
Središnji ured za osiguranje radnika, danas Hrvatsko mirovinsko
osiguranje i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
(R. Lubynski, 1925 -1928.)

Foyer Esplanade

Bazen u zgradi SUZOR-a (opločenje
i keramo-plastika Hinko Jun)

- 30** Mihanovićeva ulica 12 (oko 1920.)
Poslovna uprava Kr. ug. drž. željeznice,
danas Uprava Hrvatskih željeznica
(F. Pfaff, 1901 -1903.)

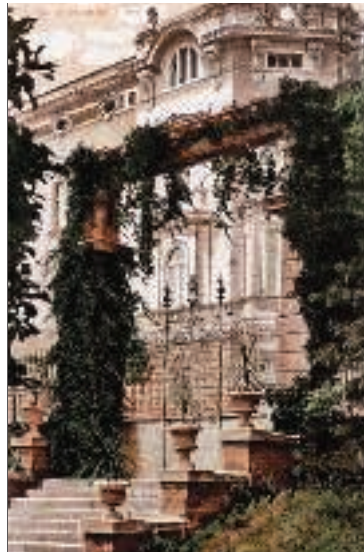
- 33** Kumičićeva ulica 10
Kuća I. Lustig
(V. Kovačić, 1910 -1911.)

BOTANIČKI VRT

Lokacija mu je utvrđena 1884. do današnje Haulikove ulice, ali je 1889. smanjena do današnje Kumičićeve ulice. Iz te godine potječe i nacrt perivoja, botaničara, prof. dr. Antuna Heinza i zemaljskog vrtlara Vitezslava Durcháneka.

Botanički vrt jedini je pejzažni perivoj u sklopu *Zelene potkove*, jedini ograđen i jedini kontroliran u korištenju. Osim znanstvene i didaktičke funkcije sveučilišnog botaničkog vrta, ima i funkciju

Nacrt Botaničkog vrta

Glavni ulaz u osi Gundulićeve ulice (1903.)

Paviljon Zemaljske vlade na Jubilarnoj gospodarskoj izložbi 1891. na Sajmištu (Trgu maršala Tita), kasnije premješten u vrt

Istočni, pejzažno uređen dio vrta

Geometrijski parter (prije 1900.) Glavni staklenik (oko 1900.)

Geometrijski parter i staklenik (oko 1920.) Fontana (1924.)

javnog perivoja. Iz te dvojne funkcije potječe njegova tipološka osebujnost – mješavina je *gradskog perivoja* i *botaničkog vrta*. Najvećim je dijelom koncipiran u pejzažnom romantičnom stilu, ali na zapadnom dijelu ima ornamentalni, pravilni dekorativni parter – predstavlja, dakle, *mješovit* stil, karakterističan za gradski perivoj u 19. stoljeću. Ponajviše od svih perivoja ima idilički karakter.

Botanički vrt održao je svoju kompleksnu funkciju, ali ne i svoj estetski i prostorni integritet. Narušile su ga bezobzirne interpolacije različitih zgrada i loše održavanje reprezentativnog, ornamentalnog partera. Pod pretpostavkom izmještanja sveučilišnog botaničkog vrta, on bi se mogao prezentirati kao povijesni botanički vrt u funkciji isključivo javnog gradskog parka. Ukupna površina iznosi 38.500 m².

TRG MARKA MARULIĆA

Ime: 1901. Zapadni perivoj, 1909. Trg Ivana Mažuranića, 1929. Trg Ivana, Antuna i Vladimira Mažuranića (Trg Mažuranića)

Povijest: U generalnoj regulatornoj osnovi grada iz 1887. Zapadni perivoj označava područje južno od Sajmišta (Trga maršala Tita), odnosno današnje trgovce I. A. V. Mažuranića i M. Marulića. Iz 1895. postoji prijedlog da se tada posve neuređeni južni dio (kasniji Trg M. Marulića) uredi kao klizalište, za koje je projekt 1901. izradio Milan Lenuci. Iako nije realiziran, tu su se do izgradnje Sveučilišne biblioteke odvijala različite sportske priredbe.

Nogomet na Zapadnom perivoju

Biblioteka u gradnji (1912.)

Otkriće spomenika don Frani Buliću (1935.)

Trg je određen projektom Rudolfa Lubynskog iz 1910., kojim je utvrđen položaj Sveučilišne knjižnice (1911/13.) te regulacijom iz 1913. godine, kojom su na sjevernom dijelu predviđena dva solitera sveučilišnih instituta (Kemijski 1913/14. i Fizikalni 1926.). Perivojni parter više nema secesijska stilska obilježja, koja mu je pridao Vitezslav Duračanić. Na južnoj je strani 1935. postavljen kip don Frani Buliću. Trg je s istočne i zapadne strane obrubljen

Pogled na biblioteku i Kemijski institut s juga (1926.)

drvoredima. Godine 1999. između dva sveučilišna instituta postavljen je spomenik Marku Maruliću, neprimjerenih, hipertrofiranih dimenzija, na upuštenoj zelenoj površini, obrubljenoj tvrdim kamenim okvirom klupa: primjer neo-konzervativnog pseudo-monumentalizma.

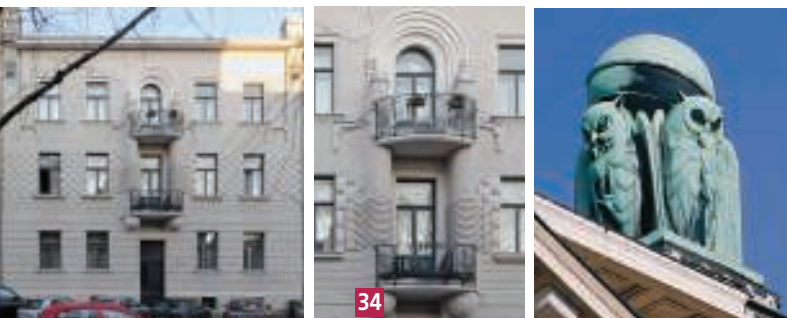
Obodi trga izgrađeni su od 1897. do 1930. a nose obilježja neo-renesanse, secesije, neohistoricizma i modernizma, dakle, nisu stilski homogeni. Ukupna površina trga iznosi 29.800 m², a zelene plohe 5.900 m².

Kuće i soliteri

34 Trg M. Marulića 7
Kuća D. Baude
(Pilar, Mally i Bauda 1905 -1906.) Foto: B. Bunić

35 Trg M. Marulića 20 i Trg M. Marulića 21 (1930-ih)
Kraljevski sveučilišni ludžbeni i farmakognostički zavod
(V. Bastl, 1913.)

Sova s akroterija na krovu Sveučilišne i nacionalne knjižnice
(R. Valdec, 1912.) Foto: D. Fabijanić

34

Robert Frangeš Mihanović, Alegorije četiriju fakulteta Sveučilišta: Pravnog, Teološkog, Medicinskog i Filozofskog na glavnom ulazu

Rudolf Valdec, Alegorija Knjižnice na zabatu južnog pročelja

35

36

36 Kr. Sveučilišna biblioteka, danas Hrvatski državni arhiv
(R. Lubyński 1911 -1913.)

Atrij biblioteke (1913.)

Mala (profesorska) čitaonica (1926.)

TRG ANTUNA, VLADIMIRA I IVANA MAŽURANIĆA

Ime: 1901. Zapadni perivoj, 1909. Trg Ivana Mažuranića, 1928. Trg Marka Marulića

Povijest: Sa današnjim Trgom M. Marulića činio je dugo vremena prostornu cjelinu. Prije nego što je izgrađen na sjevernom rubu bilo je improvizirano klizalište, koje je postojalo od 1874. do 1883. Sjeverna strana trga određena je izgradnjom trojednog Hrvatskog doma (gimnastičkog društva „Hrvatski sokol“, 1883/84., pjevačkog društva „Kolo“ 1884/85., te zapadnog krila, namijenjenog pogonskoj stanici kazališta, 1895. godine). Područje južno od

Zapadna fronta trga s Trgovacko-obrtničnom komorom i muzejom (oko 1905.)

Hrvatskog doma služilo je od 1894. kao klizalište. Godine 1905. tu je uređeno "gombalište" Hrvatskog sokola i ljetna restauracija Kola. Na južnom dijelu trga uređen je poslije Prvog svjetskog rata parter u slobodnom stilu s velikom polurondelom na južnom kraju, koja podsjeća na tip primijenjen na starijim trgovima. Na području restauracije i gombališta uređeno je poslije Drugog svjetskog rata ograđeno dječje igralište, gdje je sačuvano drveće zasađeno u 19. stoljeću. Zelene površine, uređene potkraj 19. stoljeća na sjevernoj strani trga, ispred Hrvatskog doma i sučelice kazalištu, nisu se održale. Nisu se održali ni obodni drvoredi.

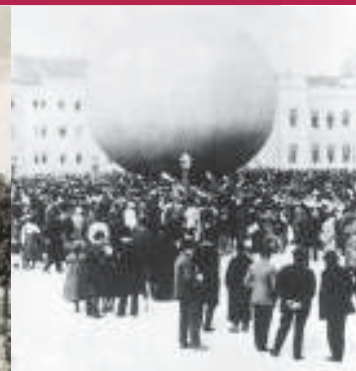
Obodi trga: Izgradnja oboda trga bila je uvjetovana parcelacijom područja gradskog majura na zapadnoj strani 1902. godine, te stare plinare na istočnoj 1911. godine. Zapadna je strana izgrađena od 1898. do 1909. godine, a istočna od 1913. do 1924. godine. Historicistički i secesijski stilski karakter zapadne fronte tvori sklad sa secesijskim, odnosno neohistoricističkim karakterom istočne fronte trga. Ukupna površina trga iznosi 22.900 m², a zelene plohe 6.300 m².

Zapadna fronta, kbr. 3, kuća Jungmann (D. Sunko, 1926/1927.), kuća Sunko (D. Sunko, 1923/1924.), kbr. 5 (Narodna šumska industrija, I. Fischer, 1920/1921.), kbr. 6, kuća Mašek (1911.) i kbr. 8, kuća Strižić (D. Sunko, 1912.)

Restauracija „Kola“ na sjevernom dijelu trga (poslije 1905.)

Uzlijetanje balona „Turul“ (1906.)

Kuće i soliteri

37 Trg I. A. V. Mažuranića 1 (1920-ih)
Kuća dr. E. Franka
(V. Kovačić, 1912 -1913.)

38 Trg I. A. V. Mažuranića 8, nacrt pročelja u Žerjavićevoj ulici
Kuća J. Strižić
(D. Sunko, 1912.)

37 38

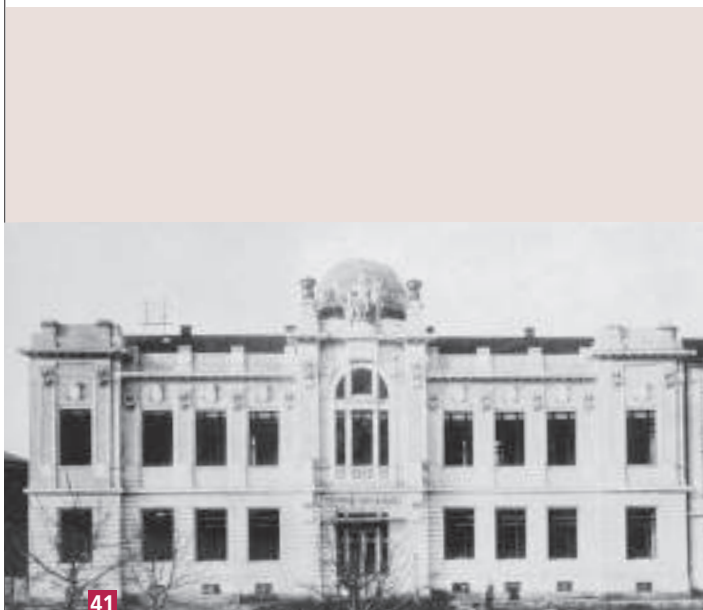

39 40

39 Vukotinovićeve 2 (1899.)
Dom Hrvatsko-slavonskog šumarskog društva
(A. von Aigner, 1897 -1898.)

40 Trg I. A. V. Mažuranića 13
Dom Obrtnog zbora
(Stjepan Podhorsky, 1908.)

41

41 Trg I. A. V. Mažuranića 14 (1903.)
Trgovačko-obrtni muzej, danas Etnografski muzej
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, V. Bastl, 1902 -1903.)

TRG MARŠALA TITA

1878. Sajmište, 1890. Sveučilišni trg, 1919. Wilsonov trg, 1927. Trg kralja Aleksandra, 1941. Trg I., 1945. Kazališni trg, 1946. Trg Maršala Tita

Povijest: Na trgu je od 1872. do 1890. bilo stočno sajmište, premješteno s Trga N. Š. Zrinskoga. Oblik trga postupno je određivala izgradnja solitera na njegovim rubovima: Opće bolnice (1856/59., od 1882. sjedišta Sveučilišta) na sjevernoj strani, palače Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva (1877/78.) i Hrvatskog učiteljskog doma (1888/89.) na istočnoj; Obrtne škole s muzejom za

Tipološki to je *arhitektonski trg* sa soliterima na obodima, s dekorativnim cvjetnim parterom, uokolo kojega su šetnice s klupama. Parter je, poput ostalih zagrebačkih povijesnih perivoja reduciran na geometrijsku matricu, unutar koje su zadržane skupine grmlja, s vremenom deformirane i neoblikovane, i više nema nekadašnju ulogu u kompoziciji cjeline.

Panoramska razglednica Sveučilišnog trga (1902.)

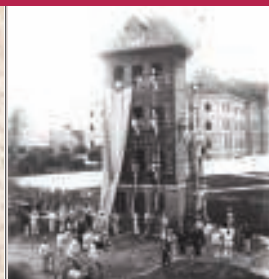

Zdenac života

Pogled iz Sveučilišnog trga na Muzej za umjetnost i obrt i palaču srednjih škola, razglednica

umjetnost i obrt (1887/92.) na zapadnoj, te napokon regulacija iz 1894. godine, kada je utvrđeno mjesto kazališta. Parter je uređen 1895. prema projektu Franje Jeřabeka, kao dekorativni, ornamentalni okvir kazališta. Na zeleni otok ispred zgrade Trgovačko-obrtničke komore postavljen je 1907. odljevak kipa sv. Jurja (original je dotad bio na Akademikom trgu). Godine 1912. sjeverni je dio uređen prema detaljnoj regulaciji Ignjata Fischera za smještaj Zdenca života Ivana Meštrovića iz 1911. godine; tada su s trga na Mirogoj premješteni dekorativni kandelabri-obelisci.

Vatrogasni toranj na gradskom majuru (oko 1900.)

Obodi trga izgrađeni su od 1856. do 1903. (osim kuće Željpohe / Ferimporta, 1964.). Predstavljaju sve neostilove, od romantičnog historicizma, neorenesansnih inačica do secesije i internacionalnog stila. Ukupna površina trga iznosi 22.500 m², a zelene plohe 5.900 m².

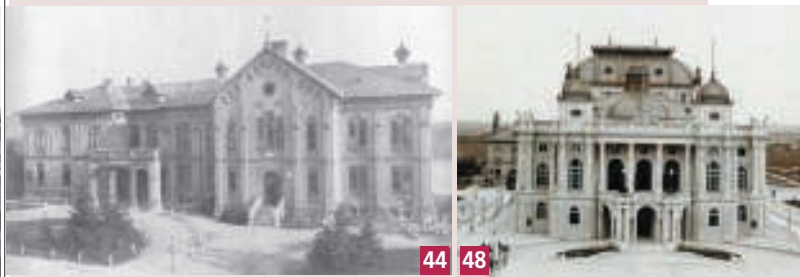
Kuće i soliteri

- 42** Trg maršala Tita 2/3 (1885.)
Palača Hrvatskog-slavonskog gospodarskog društva,
danas Pravni fakultet
(F. Klein, 1877 -1878.)
- 43** Trg maršala Tita 4 (1895.), Hrvatski učiteljski dom
(L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1888 -1889.)
- 44** Trg maršala Tita 5-7 (1891.)
Narodni dom: krilo sportskog društva Hrvatski sokol
i pjevačkoga Kolo
(A. Seć i F. Kondrat, 1883 -1884., M. Antolec 1884 -1885.)

- 45** Trg maršala Tita 9-11 (1910.)
Obrtna škola, danas Muzej za umjetnosti i obrt
i škola za primijenjenu umjetnost
(H. Bollé, 1887 -1892., dogradnja u Klaićevoj ulici,
L. Hönigsberg i J. Deutsch, 1903 -1904.)

- 46** Trg maršala Tita 14
Opća bolnica, Kr. Sveučilište Franje Josipa I., danas Rektorat
Sveučilišta u Zagrebu i Pravni fakultet
(L. von Zettl, 1856 -1859., M. Antolec, adaptacija, 1882.,
J. Denzler, modernizacija 1963 -1977.)
i
- 47** Zdenac života
(Ivan Meštrović, 1905., postava Ignjat Fischer, 1912.)
Foto: T. Dabac

- 48** Trg maršala Tita 15 (1895.)
Hrvatsko zemaljsko kazalište, danas Hrvatsko narodno
kazalište
(H. Helmer i i F. Fellner, 1894 -1895.)

SUMARNA KRONOLOGIJA

1870.

- * *Operat za Zrinjski trg* Ruperta Melkusa: prenamjena trga u perivoj i regulacija trga

1873.

- * zrinjevački perivoj predan u uporabu

1876.

- * prijedlog Mirka pl. Halpera o lokaciji palače Akademije južno od zrinjevačkog perivoja te o formiranju trga oko nje
- * Srećko Jacomini određuje format i dimenzije novog trga u produžetku Zrinjevca produljenjem njegovih obodnica u osnovi za Kemijski laboratorij

1882.

- * prva službena formulacija perivojnog okvira uokolo donjo-gradskog središta u prepisci s *Akademičkim senatom* Sveučilišta u povodu premještanja Sveučilišta u zgradu *Obće bolnice*
- * *Situacija jednog diela Zagreba 1882. g.*: prvi nacrt u kojemu se javlja lik tzv. *Potkove*. U produžetku Zrinjskog trga i *Sajmišta* (Trga maršala Tita) formirani su trgovi do gradskog parka duž željezničke pruge.

1883.

- * opis trgova *Potkove* u članku *Osnova za uredjenje grada Zagreba* (*Narodne novine*, 14. 3. 1883.)

1884.

- * uređen perivoj između Akademije i Kemijskog laboratorija (Gradski građevni ured: Josip Peklar)

1887.

- * generalna regulatorna osnova: opis perivojnog okvira: "*Zrinjevac, odnosno akademički trg imao bi se produžiti kao perivoj do željezničke pruge, isto tako i sadanje sajmište, a oba ova perivoja imala bi se spojiti trećim uz predio za željezničkom prugom ležećim perivojem.*"

1889.

- * nacrt Botaničkog vrta: prof. dr. Antun Heinz i Viteslav Dürcháněk

1891.

- * promjena regulatorne osnove za okolicu novog kolodvora: utvrđen oblik perivoja pred kolodvorom (na Trgu kralja Tomislava) i zapadno od njega (na Starčeviću trgu)
- * otvoren Botanički vrt

1893/94.

- * preuređenje zrinjevačkog perivoja (Franjo Jeržabek)

1894.

- * prezentacija osnove *Gradskega gradjevnog ureda* za uređenje "*nasadah i perivojah na prostoru između drž. kolodvora i kemičkog laboratorija*" i "*Sveučilišnog trga i produljenja tog trga do botaničkog vrta*"

1895.

- * projekt uređenja trga oko kazališta (*Gradski gradjevni ured* u skladu s projektom kazališta H. Helmera i F. Fellnera)
- * prigodom otkrića spomenika Petru Preradoviću (Ivan Rendić) uređen južni dio *Akademičkog trga* (Gradski građevni ured, Franjo Jeržabek)
- * provizorno uređenje perivoja na *Trgu Franje Josipa I.*

1897.

- * detaljni nacrt regulacije *Trga Franje Josipa I.* i projekt perivojnog partera (Milan Lenuci, Franjo Jeržabek)

1900.

- * projekt uređenja parka između kolodvora i Preradovićeve ulice (Trg G/Starčevićev trg)

1901.

- * osnova Milana Lenucija za uređenje *Zapadnog perivoja* s klizalištem i sportskim igralištem

1903.

- * odluka o ustupu zemljišta *Zemaljskoj vladi* za arheološki i prirodoslovni muzej na *Zapadnom perivoju*; Milan Lenuci integrira palaču u koncept perivoja iz 1901.
- * uređenje zapadnog dijela *Južnog perivoja do Haulikove ulice* (Starčevićeva trga)

1905.

- * osnova *Gradskega gradjevnog ureda* za uređenje stuba na *Trgu Franje Josipa I.*

1906.

- * *Osnova za uredjene zapadnog perivoja* Milana Lenucija sa sveučilišnom knjižnicom na sjevernom rubu današnjega Marulićeva trga

1907.

- * klizalište između Haulikove ulice i Botaničkog vrta (u zakupu *I. hrvatskoga sklizalačkog društva* od 1908-1917.)

1909.

- * *Zemaljskoj vladi* besplatno ustupljen "prostor između produžene Rainerove i Mihanovićeve" (Marulićev trg) u svrhu "isključivo nastavnih zgrada" (preinačen zaključak o ustupu za muzej i sveučilišnu knjižnicu iz 1903)
- * natječaj za nacrt sveučilišne knjižnice i prijedlozi uređenja trga
- * prijedlog Viktora Kovačića za preuređenje *Akademičkog trga* u anketi o lokaciji i natječaju za Strossmayerov spomenik (*Koledar Strossmayer* za 1910)

1911.

- * Sveučilišna biblioteka (1911/1913, Trg M. Marulića 21, Rudolf Lubyński)

1912.

- * preuređen sjeverni dio *Sveučilišnog trga sa Zdencem života*; obelisci-kandelabri preseljeni na Mirogoj (Ignjat Fischer, 1911.)

1913.

- * podvožnjak u produžetku Kumičićeve ulice predan u promet
- * Kemijski institut (1913/1914, Trg M. Marulića 20, Vjekoslav Bastl)

1914.

- * uređen perivoj uokolo Sveučilišne knjižnice prema projektu Viteslava Durčaneke

1920.

- * regulatorna osnova "za predjel sjeverno od državnog kolodvora": gradilišta na mjestu klizališta i dijela nasada *Južnog perivoja*

1922.

- * hotel *Esplanade* (1922/1925, Mihanovićeve 1, Dionis Sunko)

1925.

- * projekt preuređenja *Akademičkog trga* za Strossmayerov spomenik, Ivan Meštrović i Harald Bilinić
- * ideja o spomeniku kralju Tomislavu na *Trgu I* pred kolodvorom; *Društvo za podizanje spomenika kralju Tomislavu* povjerilo projekt Robertu Frangešu Mihanoviću. Zamisao Roberta Frangeša Mihanovića o *Forumu Croatorumu*: s kipovima slavni Hrvata u perivoju i kraljevskim konjanikom u polurondou.

1926.

- * na *Akademičkom trgu* postavljen spomenik J. J. Strossmayeru Ivana Meštrovića
- * Fizikalni institut (1926, Trg I. Mažuranića 19, Egon Steinmann)

1928.

- * perivojni parter na Starčeviću trgu uredio Franjo Jeržabek
- * Središnji ured za osiguranje radnika (1925/1928., Mihanovićeve ulica 3, Rudolf Lubyński)

1938.

- * perivoj Strossmayerova trga preuređen prema projektu Cirila Jegliča

1939.

- * određeno mjesto spomeniku kralju Tomislavu: na sjevernom rubu polurondele, licem prema sjeveru; za spomenik predviđen nov plato

1940.

- * promjenbeni nacrt Brune Bauera za smještaj spomenika kralju Tomislavu

1941.

- * preuređenje južnog dijela Trga kralja Tomislava (srušeno južno kameno stubište; korekcije projekta; postavljeno postolje)

1947.

- * postavljen spomenik kralju Tomislavu

1975.

- * nadstrešnica pothodnika na Starčeviću trgu; preuređenje preostalih zelenih površina (Zvonimir Kani)

1993.

- * započela gradnja podzemnoga poslovnog centra i garaže ispod Starčevićeva trga prema projektu *Plana dd, Zagreb* (Ivan Franić, Miroslav Pak, Dario Weygand i suradnici)

1994.

- * projekt perivoja (kao krovnog vrta) Dragutina Kiša
- * uređen dio trga ispred kolodvora prema projektu Mihajla Kranjca

Turistička zajednica Zagreba
Autorica: Snješka Knežević
Grafičko oblikovanje: Bernard Bunić
Graf. priprema: Axis-design d.o.o., Zagreb
Zagreb, 2013.

Naslovnica: Meteorološki stup, dar dr. Adolfa Holzera (Hermann Bollé, 1884.),
središnja aleje perivoja ma Trgu N. Š. Zrinskoga i Glazbeni paviljon, dar Eduarda
Pristera (Hermann Bollé, 1891.), Foto: Danilo Balaban